

РОЛЬ ПАТРІОТИЗМУ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО КОЛЕКТИВУ

THE ROLE OF PATRIOTISM DURING THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CHOREOGRAPHIC GROUP FOR CHILDREN AND YOUNG PEOPLE

У статті розглянуто сутність поняття «патріотизм» та виділено такі його різновиди: етничний, територіальний, державний. Визначено шляхи впливу патріотичної тематики хореографічних творів на виховання національної самосвідомості учасників дитячо-юнацьких танцювальних колективів. Проаналізовано творчий репертуар аматорських хореографічних колективів Миколаївщини з огляду на наявність патріотичних номерів. Одним з таких є український народний танець «Гопак», що ідентифікує український народ. У танці збережено бойовничий дух козацтва, демонструється героїзм, чоловіча мужність та гідність в поєднанні з жіночою красою, витонченістю, ліричністю. Зроблено порівняльний аналіз композиційної побудови танцю «Гопак» на прикладі аматорських хореографічних колективів Миколаївської області. Визначено вплив українських народних танців на патріотичне виховання як учасників хореографічних колективів, так і глядацької аудиторії. Зразки українського танцювального мистецтва пропагують повагу, толерантність та гордість за приналежність до української нації. Досліджено стилізовані хореографічні твори сучасної тематики, в яких висвітлюються проблеми війни на Сході, події Революції гідності, Чорнобильська трагедія тощо. Розглянуто приклади українських стилізованих танців, що побудовані на поєднанні народно-сценічної та сучасної хореографії, в основу яких покладені актуальні теми сучасності, військових подій. Увагу приділено танцям, які зберігають культурний код нації, знайомлять нащадків з традиціями, звичаями українського народу, виховують любов і повагу до історії та культури рідного краю. Доведено єдність музики і танцю, що впливає на довершеність хореографічного номеру. Визначено вплив патріотичних пісень на створення танців, що зуртовують, пропагують національні ідеї, виховують любов і повагу до рідної землі. Сформовано основні засади створення репертуарних творів патріотичної направленості, що мають на меті виховання гармонійно розвинутої особистості з художньо-естетичними якостями, гідного патріота та порядного громадянина.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, хореографічний колектив, танець, патріотичні танці, репертуар, національні традиції.

The article deals with the concept "patriotism" consideration and its varieties such as ethnic, territorial, state are specified. The ways of influence of patriotic themes in the choreographic works on the education of national consciousness of the attenders of dancing groups for children and young people are defined. Taking into account the presence of patriotic compositions, the creative repertoire of amateur choreographic groups of Mykolaiv oblast is analyzed. The brightest example of those is considered to be the Ukrainian folk dance "Hopak" which identifies the Ukrainians. The dance saves Cossaks' martial spirit, shows heroism, masculine courage and dignity combining with feminine beauty, elegance, lyricism. Comparative analysis of compositional structures of the dance "Hopak" on the examples of the amateur choreographic groups of Mykolaiv oblast is made. The influence of Ukrainian folk dances on the forming of patriotic feelings in choreographic groups and audience was defined. Best examples of choreography propagate respect, tolerance and pride in belonging to the Ukrainian nation. The influence of Ukrainian folk dances on the patriotic education is stated. Modern choreographic compositions of certain styles arising the problems of war in the east of Ukraine, events of the Revolution of Dignity, Chernobyl tragedy and etc. are investigated. We have reviewed Ukrainian dances based on the combination of folk and contemporary choreography. Attention is paid to the dances which save the cultural code of the nation, Ukrainian traditions and customs. The unity of music and dance influencing the choreographic composition perfection is proved. The impact of patriotic songs to make dances which unite, propagandize national ideas, educate love and respect for homeland is outlined. Basic principles of patriotically orientated repertoire works creation considering the education of harmoniously-developed personality with artically-aesthetic qualities, deserving patriot and decent citizen are formed.

Key words: patriotism, patriotic education, choreographic group, dance, patriotic dances, repertoire, national traditions.

УДК 37.015.31:793.3.077]:172.15
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-1-36>

Мерлянова О.А.,
канд. мистецтвознавства,
доцент кафедри хореографії
Відокремленого підрозділу
«Миколаївська філія
Київського національного університету
культури і мистецтв»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

З часу проголошення незалежності України актуальним залишається питання національно-патріотичного виховання молоді. В останні п'ять років воно зайняло домінуючу позицію як в шкільній, так і позашкільній роботі учбових закладів. Цим питанням опікуються міністерські та державні служби, освітянські структурні підрозділи. Постійну роботу в цьому напрямі проводять різноманітні гуртки, студії, творчі колективи.

Одним з найпопулярніших мистецьких напрямів серед підростаючого покоління є хореографічне мистецтво. Воно доступне, зрозуміле, художнє, видовищне для всіх верств населення в різних куточках земної кулі. Саме танці не тільки виховують в людині естетичний смак, а й розвивають фізичні якості, вишукану поставу, витривалість, гармонійність руху.

В Україні існує необмежена кількість хореографічних колективів за різним спрямуванням. Це

ансамблі класичного, народно-сценічного, сучасного і бального танців, студії, школи, клуби, гуртки, в яких виховують дітей різного віку. Одним із завдань керівників даних колективів є патріотичне виховання юних учасників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема національних цінностей завжди перебуває на порядку денному у вищих щаблях влади. Дискусії з цього питання ведуться у суспільстві. Маємо велику спадщину теоретично-наукових досліджень з національно-патріотичного виховання (С. Сьомін, М. Човрій, Г. Ващенко, Р. Петронговський, О. Жаровська, І. Бех та інші). Активно долучилися до обговорення цього питання науковці педагогічної та мистецтвознавчої думки, які доводять необхідність використання національних цінностей в роботі з юними талантами. Особисто в хореографічному мистецтві цим питанням опікувались такі вчені: Г. Тараканова, С. Безклубенко, А. Шевчук, Н. Чашечнікова, Д. Сарвілова, О. Мартиненко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Патріотичне виховання як складова частина виховного процесу в дитячому самодіяльному хореографічному колективі ґрунтовно досліджена і методологічно сформована, але аналіз репертуарної політики творчих колективів щодо національної самосвідомості залишається малодослідженим.

Метою статті є аналіз впливу хореографічних творів патріотичної тематики на виховання національної самосвідомості підлітків на прикладі творчих колективів Миколаївщини.

Виклад основного матеріалу. Національна культура нашої країни є справжнім скарбом, збереженим попередніми поколіннями і переданим нашим нащадкам для розуміння самобутності, етнічності, унікальності українського народу. Протягом багатьох століть Україна перебувала під гнітом різних країн, які зазіхали на її територіальну цілісність та духовну власність. Протягом кожного століття вона боролась за свободу і незалежність.

На жаль, нині частину території України окуповано країною-агресором, яка намагається підірвати дух волелюбного народу, поставити всіх на коліна та знищити моральні і духовні цінності, які ідентифікують український етнос.

Але завдяки цьому бачимо зростання патріотизму, національної віри, готовності до самопожертви заради вільної України серед громадян нашої держави.

Відповідно до Указу Президента України № 580/2015 затверджено Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді, метою якої є виховання громадянина – патріота України, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань українського народу, насліду-

вання найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу та незалежність України як з історичного минулого, так і захисників, які сьогодні відстоюють суверенітет та територіальну цілісність держави у боротьбі із зовнішньою агресією, а також визначення ефективних механізмів системної взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства у питаннях національно-патріотичного виховання [1].

Вагомий внесок у виховання підростаючого покоління належить установам культури та позашкільним закладам освіти. Ці структурні підрозділи, спираючись на нормативно-джерельну базу, будують свою роботу на засадах національної гідності, толерантності, патріотизму, честі і вірності своїй державі. Будь-який гурток, студія або великий творчий колектив має на меті виховання гармонійно розвиненої особистості з художньо-естетичними якостями, гідного патріота та порядного громадянина.

Колективи, що працюють в даних установах, пропагують різні види мистецтва. Це академічні і народні хори, студії естрадного вокалу, різножанрові аматорські театри, духові оркестри, ансамблі народних інструментів, хореографічні колективи різних видів, стилів і напрямів та багато інших творчих одиниць. Але незалежно від напрямку роботи колективу особливе місце відводиться саме патріотичному вихованню.

Слово «патріотизм» (від грецьк. «partis» – «батьківщина, вітчизна») вперше з'явилося в період Великої Французької революції (1789–1793 рр.). Патріотами називали себе борці за народ, захисники республіки [1].

У педагогічній літературі виділяють щонайменше три різновиди патріотизму:

1) етичний патріотизм ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії тощо. Цей термін вперше використав відомий вчений-психолог І. Кон, який писав: «<...> етнопатріотизм пов'язаний з утвердженням конкретизованих, спрощених образів народу, як правило, наділених позитивними рисами» [2, с. 189];

2) територіальний патріотизм базується на любові до того місця на землі (до місцевості, ландшафту, клімату тощо), де людина народилася;

3) державний патріотизм ґрунтується на остаточній меті нації – побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті. Це вищий патріотизм, який будується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості [3, с. 115–116].

Поняття «патріотичне виховання» пов'язане з розумінням сутності патріотизму, з формуванням особистості людини-патріота, що любить свою

Вітчизну, відданої своєму народові, завжди діє в ім'я своєї Батьківщини, вмє захищати її, готова на жертви і певні позбавлення заради її процвітання.

Патріотизм – це високе почуття любові до Вітчизни, притаманне більшості людей, що живуть на своїй рідній землі, глибоке усвідомлення ними свого громадянського, професійного і військового обов'язку, відповідальності за все, що відбувається в країні, за її майбутнє. Патріотизм – це сукупність ідей, переконань, почуттів і дій, спрямованих на постійний розвиток, процвітання своєї Батьківщини, забезпечення духовно-моральної, економічної, військової, екологічної та іншої безпеки особистості, суспільства, держави, на активну діяльність з розумного задоволення духовних і матеріальних потреб кожного громадянина, що живе і діє в своїй Вітчизні.

Маємо зазначити, що хореографічні колективи активно працюють в напрямі національно-патріотичного виховання. У репертуар кожного ансамблю танцю включені твори національної тематики, які виховують любов і повагу до рідної землі, почуття гідності, вірності і патріотизму, гордість за належність до української нації. Багато хореографічних творів будується з використанням української народно-сценічної лексики та стилізованої народної хореографії. Важливим аспектом побудови цих танцювальних номерів є їх тематична основа, яка включає національні традиції, обрядові дії, ритуальні дії, побут, працю, ставлення до природи, соціально-культурні взаємовідносини, характер і манери спілкування між людьми. Все це яскраво визначає сутність українського етносу, знайомить як виконавців, так і глядача з історією Батьківщини, народним фольклором, виховує любов і повагу до рідного краю, рідної природи, гордість за націю і можливість бути її частиною.

Український танець завжди посідав провідне місце в репертуарі творчих колективів і був мірилом популярності і визнання їх у народі. Це визнання – не відкриття України, це ствердження нашого народу з його самобутньою глибинною культурою, яка у своїх витоках має багато спільного із культурами інших народів, бо вона народна і зрозуміла всім. Ті величезні духовні багатства, що містять наш фольклор, звичаї, обряди нині є традиційним підґрунтям нової національної культури [4, с. 193].

Одним з найвідоміших танців України є «Гопак», який впізнають у всіх куточках земної кулі як такий, що вважається візитівкою нашої країни. Це танець, який зародився в добу козацтва, зокрема в козацькому війську, як бойовий танець. Між військовими походами, зокрема під час відпочинку, козаки завжди знаходили час, щоб потренуватися у володінні зброєю та позмагатися за звання найсильнішого та найспритнішого воїна. Саме на основі техніки змагань і зародився бойовий гопак,

який згодом набув побутових рис і отримав лідируючі позиції в українському народному хореографічному мистецтві.

Зародившись серед чоловіків, танець «Гопак» існував як суто чоловічий. Але згодом до складу виконавців долучилися жінки, які стали прикрасою мужності, міцності, завзятості, спритності українських парубків і додали до танцю ліричності, ніжності і дівочої краси.

Проаналізувавши народне хореографічне мистецтво України, можемо зазначити, що кожен ансамбль танцю (як професійний, так і самодіяльний) обов'язково має в репертуарі український танець «Гопак», яким відкриваються або закриваються концертні виступи колективу.

У сценічному мистецтві сольний чоловічий гопак вперше було представлено в балеті «Тарас Бульба» варіацією Остапа. Хоча балет був втрачений, цей хореографічний твір продовжує існування в репертуарі багатьох хореографічних колективів нашої країни. Так, варіацію Остапа можна побачити у виконанні кращих студентів Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв та Миколаївського коледжу культури і мистецтв.

Познайомившись з репертуаром самодіяльних ансамблів танцю Миколаївщини, маємо зазначити, що в кожному колективі танцюють святковий гопак. Хоча композиційна побудова цього танцю у всіх майже однакова, але різниться склад виконавців. Часто це парний танець, який включає в себе швидкий вихід та парне виконання першої частини танцю, ліричну дівочу партію, широку чоловічу трюкову частину, швидку трюкову частину і загальний парний фінал. Такий варіант цього танцю можна побачити, наприклад, у виконанні зразкових художніх колективів «Джерельце», «Юнги», «Юність Прибужжя», народних ансамблів танцю «Суднобудівник», «Миколаїв», «Сувенір» тощо.

Але в репертуарі ансамблю народного танцю Миколаївського коледжу культури і мистецтв представлений парно-масовий гопак, який виконується групою дівчат та парами хлопців з дівчатами. Таким чином, кількісний склад дівчат перевищує кількість хлопців, що дає змогу балетмейстеру урізноманітнити композиційну побудову твору, збільшити просторові малюнки танцю, вплинути яскравістю кольорів та домінуванням дівочої граційності на загальне емоційне сприйняття танцю глядачем.

Загальновідомим є факт багатожанровості та різноманітності хореографічного мистецтва України. У кожному регіоні існують як загально-вживані популярні українські танці, так і локальні, що виконуються з місцевим колоритом. Вони так само виконують функцію виховання любові до рідної країни, знайомства та збереження культури наших предків.

Миколаївські хореографічні колективи мають потужну колекцію різноманітних польок, гуцулок, кадрилией, метелиць, козачків, які безпосередньо впливають на національно-патріотичне виховання як учасників та виконавців колективів, так і глядацької аудиторії. Здебільшого українські народні танці є зразками танцювального мистецтва, яке пропагує повагу, толерантність та гордість за приналежність до української нації.

Безперечним є те, що народне хореографічне мистецтво дуже активно розвивається під впливом сучасних танцювальних тенденцій. З'являються стилізовані хореографічні полотна, в яких певної модернізації зазнає не тільки хореографія, але й музичний супровід даних творів. Балетмейстери вдаються до різних спроб поєднання двох стилів, зокрема українського народного танцю та сучасних танців, таких як модерн, хіп-хоп, контемпорарі тощо.

Завдяки стилізації українського танцю репертуарна скарбниця колективів поповнюється щорічно новими хореографічними постановками, які не тільки модернізують народну хореографію, але й мають вплив на виховання у підлітків самосвідомості, патріотизму, гордості за країну. Хореографи використовують засоби сучасних танцювальних технік та музичних аранжувань.

Так, в репертуарі миколаївських колективів можна побачити різноманітні веснянки, купальські танці, побудовані на поєднанні українського народного і танцю модерну. Переважно це ліричні дівочі танці, в яких відображена природна краса української землі, відтворені стародавні традиції та звичаї, закладений код нації. З огляду на появу великої кількості патріотичних пісень про Україну балетмейстери Півдня широко використовують у своїй діяльності даний музичний супровід, в якому відчутний заклик до єдності, присутні музично-ритмічні структури.

Особливе місце в репертуарі творчих хореографічних колективів займають танці, в яких піднімаються сьогоденні актуальні теми Революції гідності, війни на Сході, Чорнобильської трагедії. Широко висвітлюються дані події частіше в танцювальних творах колективів сучасного танцю. Також в хореографічному мистецтві певну нішу займають теми голодомору, боротьби українського народу за незалежність, козацької мужності.

Так, в репертуарі хореографічного колективу «Південне сяйво» можна побачити композицію «Мальви», яка присвячена захисникам Вітчизни,

що не повернулися з поля бою. Головним образом твору виступає мати, яка чекає своїх діточок з війни в оточенні дивовижних мальв. Вона навіть уявити не може, що її любі діти поряд, але це тільки їхні душі, що вселилися після загибелі в чарівні квіти.

Певної уваги заслуговує твір «Проводжала козака», в якому відображена сутність українського народу. Дія розгортається в саду, де дівчата кордебалету виступають в образах дерев. Вони постійно перешиковуються в малюнки і допомагають головним героям у побудові їхньої сюжетної драматичної дії. Закохана українська дівчина гуляє в саду в очікуванні свого нареченого. Нарешті, коли він з'являється, молодих людей поглинає вихор почуттів ніжності і любові. Але юнак знає, що вже за мить його чекає козацьке військо, він змушений залишити свою дівчину заради захисту рідної землі. Наречена з острахом і небажанням відпускає хлопця і в якусь мить ледь не втрачає розум. Але дівчата-дерева всіляко підтримують головну героїню, розділяють її горе і огортають своїми гілками напівживу дівчину, що чекає на свого судженого.

Отже, репертуарна політика хореографічних колективів Миколаївщини дуже різноманітна і сповнена творів, які мають виховну цінність як для глядацької аудиторії, так і для виконавців. Саме завдяки аматорському хореографічному мистецтву зміцнюється дух нації, загартовується сила народу.

Висновки. Отже, проаналізувавши репертуар миколаївських хореографічних колективів, доходимо висновку, що велика частина танців, представлених в концертних програмах, має на меті виховання патріотизму та національної самосвідомості у молодого покоління, збереження національних традицій, пропагування нових тем, ідей та формування почуття гідності за українську державу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді. URL: www.tme.umo.edu.ua/docs/10/6.pdt.
2. Кон И.С. Психология предрассудка. *Новый мир*. 1969. № 9. С. 186–193.
3. Теоретичні основи педагогіки : підручник / за ред. О. Вишневського. Дрогобич : Відродження, 2001. 258 с.
4. Хоцяновська Л.Ф. Тенденції та перспективи розвитку народного хореографічного мистецтва України. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 191–194.